

Négyesi Lajos

A vér nélküli győzelem a háborúban és a háborús pusztítás redukálásának lehetősége

A háború következménye a pusztítás, amely akár az érintett ország teljes megsemmisüléséhez vezethet. Szun-ce, a neves kínai hadtudós így foglalta össze a háború lényegét: „A háború az ország legfontosabb ügye, az élet és a halál alapja, a túlélés, illetve a pusztulás útja.” Az erőszak és a pusztítás világában halvány reménysugárként él a vér nélküli győzelem gondolata. Szun-ce szerint a legjobb hadvezér „küzdelem nélkül hódoltatja meg az ellenséges sereget”. Ezt erősíti Zrínyi Miklós a *Vitéz hadnagy* című munkájának 30. aforizmusában: „Minden győzelem jó és nagy, de az mely a mi akaratunk és vérontás nélkül meglehet, legjobb és szebb és dicsőségesebb.” A hadtudósok körében kezdettől jelen van a vér nélküli győzelem és a pusztítás redukálásának gondolata, de a valós példák alapján csak ritka lehetőségként számoltak vele.

BEVEZETÉS

Az emberi történelem menetét figyelembe véve a társadalmak közötti fegyveres konfliktusok rendszerint jelentős számú ember halálát, a teremtett és az épített környezet elpusztítását okozták. A jelenkor háborúit tekintve a pusztítás jelentős mértékű növekedésének lehetünk szemtanúi, amelynek hátterében az erkölcsi értékek devalválódása is megbújik. Erre a jelenségre Ferenc pápa *Laudatio si'* enciklikája hívja fel a figyelmet: „Ma teljes romboló erejével megnyilvánul a bűn a háborúkban, az erőszak és bántalmazás különböző formáiban, a leggyengébbek magukra hagyásában, a természet elleni támadásokban.”¹ A legnagyobb

¹ Ferenc pápa 2015: 36.

veszélyt a háború jelenti az emberiségre, mivel az „[m]indig súlyosan károsítja a környezetet és a lakosság kulturális gazdagságát, a kockázatok pedig óriásira nőnek, ha a nukleáris és a biológiai fegyverekre gondolunk.”² Tekintve, hogy a háborúban az erő alkalmazásának célja a szemben álló fél megsemmisítése, kijelenthetjük-e, hogy az országok közötti fegyveres konfliktusoknak minden esetben elengedhetetlen velejárója az emberek, a teremtett és az épített világ elpusztítása.

Von Clausewitz véleménye szerint: „A háború az erőszak ténye, amelynek alkalmazásában határ nincsen; így szab az egyik fél a másiknak törvényt s áll elő ama kölcsönhatás, amely ennek fogalma szerint a végletekig vezet.”³ Ezzel együtt azért azt is szükségesnek látja megjegyezni, hogy ennek lehet olyan formája, amely pusztítás nélkül éri el a célját.

„Ha az ütközetek célja nem mindig az azokban résztvevő fegyveres erő megsemmisítése s ha az ütközeti cél gyakran anélkül, hogy az ütközés tényleg megtörténne, csak annak pusztta elhatározása s az ebből keletkező körülmények folytán is elérhető, érthetővé válik, hogy egész hadjáratokat nagyon tevékenyen lehet vezetni anélkül, hogy azokban a tényleges ütközeteknek nevezetes szerepe volna. Hogy ez valóban megtörténhetik, azt a hadtörténelem számtalan példái bizonyítják. Azt, hogy ez esetek közül hány olyan van, melyben a vérontás nélküli döntés a kifejtett okokra vezethető vissza, azaz benső ellenmondása nincs és hogy a hírneves esetek mennyiben állnák meg a bírálatot: itt nem feszegetjük, mivel egyedüli célunk csak az volt, hogy kimutassuk, hogy a háborúnak ilyen lefolyása tényleg lehetséges.”⁴

A Szentírásban az Úr kijelenti, hogy képes erőszak nélküli világot teremteni, ahol:

„Együtt lakik a farkas a báránnyal, és a párdac együtt tanyázik a gödölyével. Együtt legelészik majd a borjú s az oroszlán, egy kisgyerek is elterelgetheti őket. Barátságban él a tehén a medvével, a kicsinyeik is együtt pihennek; és szalmát eszik az oroszlán, akárcsak

² Ferenc pápa 2015: 42.

³ VON CLAUSEWITZ 1917: 15.

⁴ VON CLAUSEWITZ 1917: 43.

az ökör.⁵ Együtt legelészik majd a farkas és a bárány; szalmát eszik az oroszlán, akárcsak az ökör; és a kígyónak por lesz az eledele. Sehol nem ártanak és nem pusztítanak az én szent hegyemen – mondja az Úr.”⁶

Mivel itt a teremtő nem a létező világról beszél, hanem annak az ellentétéről, a teremtett világ létező formájának az erőszak természetes része. Csak az Úr rendelkezik azzal a hatalommal, hogy eltüntesse az erőszakot a teremtett világból. Az első emberpár a paradicsomból való kiűzetése után arra ítéltetett, hogy saját verejtékével keresse meg az ételmet, ami lényegében azt jelenti, hogy a paradicsomban az Úr olyan gondoskodó környezetet teremtett, amely képes volt önmagában teljes mértékben kielégíteni az első emberpár létszükségleteit, azok tevékeny közreműködése nélkül. A kiűzetés után olyan világba kerültek, ahol a létfenntartásért meg kell küzdeniük, maga a környezet önmagában nem támogatja az ember létét. Ez is a teremtett világ egy formája, amely az Úr akaratának megfelelően, az engedetlen embert megbüntetve, folyamatos küzdelemre kényszeríti a létfenntartás érdekében.

Az ember létét fenntarthatja egyfajta szimbiózisban a teremtett világgal, amikor csak az ott fellelhető dolgokat hasznosítja. Kereshet magának természetes menedéket és ételmet, miként az élővilág vadjai, azonban az ember a gondolkodás képességével megszerzett tudását felhasználva, tervszerű munkával képes ételmet termelni és létrehozni a maga épített világát. Itt is érvényesülnek a természet törvényszerűségei, de az épített világ működését alapvetően az ember által alkotott szabályok határozzák meg. Ez a mesterséges világ ad lehetőséget arra, hogy az ember szervezett közösségeket hozzon létre a környezet ártalmas hatásainak semlegesítésére és az épített világ fenntartására. Az emberi létezésre a legnagyobb veszélyt az erőszak jelenti, amely megnyilvánulhat a természet pusztító erőiben, az élő környezet negatív hatásaiban és az emberi konfliktusok részeként. Az emberek közötti erőszak folyamatosan jelen van az épített világban, a közösségeken belül, azonban ez rendszerint nem jár a közösség pusztulásával. A legnagyobb veszélyt a szervezett emberi

⁵ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Izajás könyve 11.

⁶ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Izajás könyve 65.

közösségek közötti erőszakos konfliktusok tudják előidézni, amelyeket háborúként definiálunk. Ennek legfontosabb kritériuma, hogy szervezett formában, társadalmi szinten jön létre, tehát a háború mint jelenség az ember által alkotott mesterséges világ része, és annak egyik legveszélyesebb jelensége. Szun-ce, a neves kínai hadtudós így foglalta össze a háború lényegét: „A háború az ország legfontosabb ügye, az élet és a halál alapja, a túlélés, illetve a pusztulás útja.”⁷

Az Úr az embert jobbra akarja tenni, de nem erőszakkal, hanem szabad választást adva neki erkölcsi fejlődésének részévé teszi a rossz megtagadását. Az erkölcsi romlás azonban jogos büntetését vonja maga után. Mint azt a Szentírás tanúsítja, az Úr pusztulásra ítéli az általa teremtet világot és az embert,

„[a]mikor az igazságosság már nem érvényesül a földön, akkor minden élet veszélyben van. Ez az, amit a Noéről szóló elbeszélés tanít nekünk: Isten azzal fenyeget, hogy elpusztítja az emberiséget, mivel az folyton képtelennek bizonyul arra, hogy az igazságosság és a béke követelményeihez felnőve éljen: »Elhatároztam, hogy elpusztítok minden emberi lényt a földön, mivel miattuk a föld megtelt gonoszsággal« (Ter 6,13).”⁸

A gonoszság visszaszorítása mellett az Úrnak nem célja az ember elpusztítása, hiszen az a teremtés lényegének tagadása lenne. Bár „nagy az emberek gonosz-sága a földön”,⁹ és „megbánta az Úr, hogy embert teremtett a földön”,¹⁰ mégis úgy döntött, hogy Noén keresztül, aki feddhetetlen és igaz maradt, megnyitja a menekülés új útját. Így lehetőséget adott az emberiségnek az újrakezdésre. Ha van egyetlen jó ember, az már elég, hogy felelődjön a remény!¹¹

⁷ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 29.

⁸ Ferenc pápa 2015: 44.

⁹ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Teremtés könyve 6:5.

¹⁰ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Teremtés könyve 6:6.

¹¹ Ferenc pápa 2015: 45.

Az ember által épített világ, a mesterséges környezet megnöveli a túlélés esélyét, azonban a gonoszság büntetésétől még ez sem képes megvédeni. A mindenható egyaránt képes büntetni a teremtett és az ember által alkotott mesterséges környezet elpusztításával. Ezt példázza a vízözön és Szodoma és Gomora pusztulása. Az ember, akit saját képére teremtett, a tudás birtokában képessé vált nemcsak az általa épített mesterséges környezet, hanem a teremtett világ elpusztítására is. Azonban míg az úr képes újratemteni a világot, az ember erre képtelen, ugyanis a mesterséges környezet fenntartásának alapja a teremtett világ, amelynek pusztulásával a mesterséges környezet is tönkremegy. Ezzel az ember saját létfeltételeit pusztítja el. Az ember pusztító tevékenységének veszélyére Szent II. János Pál pápa is felhívta a figyelmet: „Az emberi környezet pusztítása nagyon komoly dolog, nemcsak azért, mert Isten az emberre bízta a világot, hanem azért is, mert az ember saját élete olyan ajándék, amelyet védeni kell a pusztulás különböző formáitól.”¹²

A HÁBORÚ SZÜKSÉGSZERŰSÉGE

Miként az erőszak léte vagy nemléte a teremtett világban az Úr akaratától függ, úgy a háború, a társadalmilag szervezett erőszak létezése az épített világban az ember akaratától. Elméletileg megteremthető a háború nélküli állapot, amelynek lehetőségét VI. Bölcs Leó bizánci császár *Taktika* című művében fejtette ki, a hadtudomány művelésének szükségszerűségét indokolva:

„Az emberek pedig, akik isten képére és értelmére vannak érdemesítve, mindannyian a békét kell, hogy szeressék és az egymás iránti szeretet melegét kell, hogy ápolják magukban, s nem szabadna gyilkos kézzel embertársaik ellen fegyvert fogniuk. De miután az emberirtó és fajtánk iránt ellenséges ördög a bűn ellenállhatatlan hatalmával arra készítette az embereket, hogy saját természetük ellenére hadra keljenek egymás ellen, mindenképpen szükséges,

¹² Ferenc pápa 2015: 7.

hogy az emberek szembeszálljanak az ő, emberek útján megvalósított cselszövéseivel és ne álljanak megadóan a háborút indító népek elé, hanem a hadvezéri tudomány fogásaival védekezzenek és ezekkel segítsenek magukon azok ellen is, akik hatalmukat tovább akarják terjeszteni, annyi csapást mérve rájuk, amennyit megérdemelnek. Így azután vágassék ki mintegy többől a gonoszok által okozott baj, és minthogy mindenki szívén viseli a saját jólétét, mindenkinél legyen kedves a béke és hassa át az államkormányzást.”¹³

Eszerint az emberi társadalmak élhetnek békében egymással, ha betartják az Úr törvényeit. Aki gonoszsága miatt erre nem hajlandó, azt el kell pusztítani. Ennek megfelelően a béke megteremtése érdekében feladatul szabja: „Ha viszont a seregedet ellenséges területen vezeted keresztül, akkor rombolj, pusztíts, és prédálj fel mindent. Az anyagi veszteség és az élelemhiány úgy ássa alá az ellenség erejét és harci kedvét, mint ahogy ezen dolgok bősége táplálja és serkenti azt.”¹⁴ A bizánci császár nézete szerint a háborúkat csak akkor követheti valós béke, ha a konfliktus kezdeményezőjét maradéktalanul elpusztították. Ebből következően a háborúnak elengedhetetlen tartozéka lenne a pusztítás, azonban a kínai hadtudomány legismertebb klasszikusának, Szun-cének a hadviselés törvényeit összefoglaló munkájában leírt gondolatai ennek ellentmondanak:

„A hadsereg alkalmazásának szabálya általában (a következő): A legjobb épségben megőrizni az (elfoglalt ellenséges) államot, elpusztítani azt csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség) seregét, elpusztítani azt csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) századait, elpusztítani azokat csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) zászlóaljait, elpusztítani azokat csak a második legjobb. A legjobb épségben meghagyni (az ellenség elfogott) szakaszait, elpusztítani azokat csak a második legjobb. Ezért aki száz csatában száz győzelmet arat, még nem a jók legjobbika. A jók legjobbika küzdelem nélkül hódoltatja meg az ellenséges sereget.”¹⁵

¹³ Bölcs Leó [é. n.]: 410.

¹⁴ Bölcs Leó [é. n.]: 411.

¹⁵ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 34–35.

Az idézetből világosan kitűnik, hogy Szun-ce a hadsereg háborús alkalmazásakor az ellenséges ország és a szemben álló hadsereg épségben való megőrzését tartja a legnagyobb sikernek, míg a hadsereg pusztításra történő alkalmazását csak a második helyre sorolja. Teszi ezt annak ellenére, hogy a hadsereg alaprendeltetése, hogy háborúban a katonai erő alkalmazásával megsemmisítse az ellenséget. Szun-ce szerint a katonai erő mesteri alkalmazásával úgy is kivívható a győzelem, hogy nem kerül sor pusztításra.

A VÉR NÉLKÜLI GYŐZELEM GONDOLATA

Szun-ce gondolatait értelmezve egyértelmű, hogy a vér nélküli győzelmet a hadsereg, a katonai erő alkalmazásával éri el. Ez látszólag ellentmond a katonai erő alaprendeltetésének, hiszen azt az ellenség harcképtelenné tétele érdekében hozzák létre, és tartják fenn, amelyet pusztító erő alkalmazásával ér el. A vér nélküli győzelem gondolata azt sugallja, hogy a haderő sikerrel alkalmazható úgy is, hogy nem vív harcot az ellenséggel. Szun-ce a háborúban a stratégia (hadászat) és a taktika (harcászat) szintjén is lehetségesnek tartja a vér nélküli győzelmet. Erre utal, hogy a fentiekben idézett felsorolásban az állam épségének meghagyásától egészen a századok, szakaszok elpusztításának elkerüléséig jut. A szabály stratégiai és taktikai szinten való alkalmazásától teszi függővé a hadvezér minősítését is:

„Aki igazán jártas a hadsereg alkalmazásában, úgy hódoltatja meg a(z ellenséges) sereget, hogy csatát sem vív vele; úgy foglalja el az idegen városokat, hogy meg sem ostromolja azokat; úgy semmisíti meg az idegen államokat, hogy (a háborút) nem engedi sokáig elhúzódní. Az épen tartást szem előtt tartva kell harcolnia az égalattiban, így fegyverei nem csorbulnak ki, javai épségben maradnak.”¹⁶

¹⁶ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 35.

A jó hadvezér a háborús cél elérése érdekében, ha a körülmények lehetővé teszik, kerüli a csatákat és az ostromokat. A legfőbb szempont a nem szükségszerű pusztítás elkerülése, amit az épen tartás kívánalma fejez ki. Ez az attitűd nem annyira a vér nélküli győzelem teljes mértékű megvalósítására törekszik, hanem sokkal inkább a pusztítás mérséklésére.

A vér nélküli győzelem gondolata más ókori kínai hadtudományi munkában is felbukkan. A *Vu-ce* is hangsúlyozza a pusztítás mértékének redukálását:

„Az ellenségre támadásnak és a város bekerítésének mindenkor az a lényege, hogy miután bevették a várost, foglalják el annak valamennyi hivatalát is, hogy maguk ellenőrizzék a hivatalnokokat, és vegyék magukhoz az (adminisztrációs) eszközeiket. A hadsereg bármely területet is foglalná el, sehol se vágja ki a fákat, ne rombolja le az épületeket, ne kobozza el a termést, ne mészárolja le a háziállatokat és ne égessék fel a készleteket, ezzel is kimutatván a népnek tisztességes szándékukat. Legyenek méltányosak azokkal, akik azt kérik, hogy megadhassák magukat, és hagyják őket békében élni.”¹⁷

Ez is az épen tartás követelményének figyelembevételével folytatott harcot írja le. Fontos, hogy ez a szemlélet a háborút nem a kezdettől a győzelemig (vagy a vereségig) vezető egybefüggő folyamatnak tekinti, hanem olyan cselekedetek sorozataként, amely bármikor megszakítható, ha a háborút kirobbantó ok megszűnik. A pusztítást azért tartja károsnak, mivel visszafordíthatatlan változást okoz, ami megakadályozhatja, hogy a háború eredeti céljának elérésekor befejeződjön a konfliktus. Ezt írja: „A harag még örömmé változhat, a bosszúság pedig még lehet elégedettség, de az elpusztított országot nem lehet többé föltámasztani, a halottakat pedig nem lehet többé életre kelteni.”¹⁸

A vér nélküli győzelem legegyszerűbb módja, ha olyan mértékű erőt tudunk felmutatni, amely pusztá léténél fogva elveszi az ellenfél harci kedvét. A *Vej Liao-ce* szerint:

¹⁷ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 94.

¹⁸ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 63.

„Ha kimagasló vagy az uralkodói udvarban [történő stratégia megtervezésének] kérdésében, ha felelősségteljesen jársz el a kinevezések kérdésében, s ha tántoríthatatlan vagy az [ellenséges ország] határán történő átlépés kérdésében, akkor az ellenséges ország harc nélkül is behódol.”¹⁹

Huainan hercege megerősíti ezt a vélekedést:

„Ha az ország hatalmas kiterjedésű, népe bőséges, az uralkodó kiváló, a hadvezérek lojálisak, az ország gazdag, a hadsereg erős, a szerződéseket és ígéreteket betartják, a parancsok és rendeletek világosak, akkor midőn [megszólalnak a harc kezdetét jelző] dobok és gongok, és egymással farkasszemet néz [a két sereg], az ellenség küzdelem nélkül megfutamodik és visszavonul.”²⁰

A hadakozás módszereiről szóló értekezés a taktika szintjén értelmezi ezt a szabályt: „Az képes úgy aratni győzelmet, hogy ne legyen [sok] emberáldozat, akinek [katonái] megfelelő kiképzést kaptak, fegyverei pedig élesek, így az ellenfél nem meri felvenni vele a harcot.”²¹

A vér nélküli győzelem megvalósítása egy háborús konfliktusban a katonai erőfölény prezentálásával önmagában elérhető mind stratégiai, mind taktikai szinten. Ha az ország vagy a koalíció olyan katonai erővel rendelkezik, amely a konfliktusban esélytelenné teszi a szemben álló fél ellenállását, bizonyos mértékig harc nélkül érvényesítheti akaratát. Amennyiben a felek között nincs ilyen mértékű különbség a katonai erőben, a háború folyamán kialakítható olyan helyzet, amikor egy csata vagy ütközet előtt valamelyik fél olyan mértékű helyi erőfölényt tud létrehozni, amely a harcról való lemondásra kényszeríti a szemben álló felet.

Amennyiben mégis sor kerül a harcra, törekedni kell arra, hogy a pusztítás ne lépje túl a szükséges mértéket, mert ezzel fenntartható a konfliktus gyors rendezésének lehetősége. Amennyiben az élet kímélését tartjuk fontosnak,

¹⁹ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 153.

²⁰ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 499.

²¹ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 319.

a hadseregek működéséhez szükséges anyagi erőforrásokat kell pusztítanunk, de ez általában jelentős mértékben elnyújtja a háború időtartamát, és egy gyors lefolyású konfliktusnál nagyobb mértékű rombolást okoz.

A nyugati hadművészet a vér nélküli győzelem elérésének módját elsődlegesen az úgynevezett hadtáphadászatanban látja. Vegetius nyomán Maurikiosznál is a hadvezérnek szóló bölcsességek között olvashatjuk, hogy: „A hadvezér akkor éri el a legnagyobb sikert, ha az ellenséget kiéheztetéssel, nem a fegyver erejével győzi le.”²² Ez azonban nem egyenlő a pusztítás mellőzésével, hiszen ezzel kapcsolatban arról is ír, hogy: „A hadvezérnek nemcsak fegyverrel kell ártania az ellenségnek, hanem az élelem és a víz révén is: a vizét ihatatlanná téve, az élelmét megmérgezve.”²³ A víz és az élelem mérgezésével hasonló hatást értek el, mint a kutak, források lerombolásával vagy az élelem elégetésével. A hadtáphadászatan képes legyengíteni az ellenség katonáit, ezzel alkalmatlanná téve őket a harcra, és rákényszerítve őket eredeti szándékuk feladására. A harc nélküli győzelem megkíméli az emberek életét, de a teremtet és az épített világ egy részének elpusztításával jár.

A háború megvívásával kapcsolatos kínai és nyugati elvek között jelentős szemléletbeli különbséget ismerhetünk fel. Míg a nyugati hadtudomány a hadsereg háborús alkalmazásának hatékony módszereire és a szemben álló haderő legyőzésére koncentrál, addig a kínai katonai gondolkodók számításba veszik a haderő alkalmazását a háború elkerülésére vagy a már kialakult konfliktusban a veszteségek mérséklésére. Ezt a szemléletet fejezi ki a kínai orvoslás egyik alapelve, amely szerint az orvos elsődleges feladata a páciens egészségének fenntartása, és csak másodlagos, hogy a kialakult betegséget kezelje. A párhuzam abból a szempontból is tanulságos, hogy az orvos fontos tényezője az egészség fenntartásának, miként a haderő megléte is elengedhetetlen feltétele a béke megőrzésének. A haderő alkalmazása a vér nélküli győzelem elérésére vagy a pusztítás mértékének jelentős csökkentésére a stratégia és a taktika sajátos területe. Alkalmazása minden esetben a korlátlan erőszak alkalmazásánál sokkal bonyolultabb folyamat, amely átgondolt tervezést igényel. Liddell Hart

²² MAURIKIOSZ 2023: 132.

²³ MAURIKIOSZ 2023: 139.

Stratégia című munkájában ennek módszerét írja le. A címet látva először arra gondolhatnánk, hogy az általa kifejtett elvek a katonai erő hadászati szintű alkalmazási elveit taglalják, azonban sorait olvasva hamar egyértelművé válik, hogy a kínai hadtudósok által leírt elvekhez hasonlóan a háborús pusztítás mértékét csökkentő eljárásokat ismerteti.²⁴ Az általa leírt „stratégia” a hatékony tervezéssel kidolgozott módszer, amely lehetővé teszi a frontálisan alkalmazott pusztító erő helyettesítését a közvetett megközelítéssel. Azzal, hogy új tartalmat adott a stratégia fogalmának, kénytelen megteremteni a nagy stratégiát, amely a háború politikai szintű irányítását írja le: „Amíg a stratégia csupán a katonai győzelem kivívásának problémájával foglalkozik, a nagystratégiának kötelező messzebbre tekintenie: ennek problémája ugyanis a béke megnyerése”²⁵ – hangsúlyozza Liddell Hart azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a háború politikai célja nem feltétlenül azonos a katonai győzelemmel.

„A háború célját taglalva világos különbséget kell tenni a politikai és a katonai cél között. A kettő különbözik, de nem választható el egymástól. A nemzetek ugyanis nem önmagáért a háborúért háborúznak, hanem politikájuk érvényesítéséért. A katonai célkitűzés csupán eszköz a politikai végcél megvalósításához. Ezért minden katonai célkitűzést alá kell vetni a politikai célkitűzésnek, azzal az alapvető feltétellel, hogy a politika nem követelhet olyat, ami katonailag – vagyis gyakorlatilag – lehetetlen.”²⁶

A TERV JELENTŐSÉGE

Szun-ce a nagy stratégia szintjén értelmezhető vér nélküli győzelem elérésének két rendkívül figyelemre méltó módját írja le: „A legjobb hadsereg [az ellenség] terveire mér csapást; ezt követi, amelyik a[z ellenség] szövetségeit szakítja szét.”²⁷ Az utóbbi esetben a diplomáciai eszközök alkalmazása biztosíthatja

²⁴ LIDDELL HART 2002.

²⁵ LIDDELL HART 2002: 534.

²⁶ LIDDELL HART 2002: 517.

²⁷ TOKAJI – P. SZABÓ 2018: 35.

a vér nélküli győzelmet. A szövetség tagjai közötti érdekellentéteket vagy konfliktusokat felerősítve, esetleg egyoldalú előnyöket felcsillantva elérhető a kötelék felbomlása és így az ellenfél szükséges mértékű gyengítése. A harc nélkül elérhető győzelem egyik lehetőségeként Von Clausewitz is leírja ezt a módszert:

„Egy sajátságos eszközről kell megemlékeznünk, mely az ellenséges fegyveres erő leveretése nélkül a siker valószínűségére hatást gyakorol, ez pedig oly vállalkozásokból áll, melyeknek közvetlen politikai vonatkozásuk van. Ha vannak vállalatok, melyek ellenségünk szövetségeinek felbontására vagy hatálytalanná tételére, saját részünkre szövetségesek szerzésére, hasznunkra való politikai tények támasztására stb. kiválóan alkalmasok: könnyen érthető, hogy ezek által a siker valószínűsége nagy mérvben fokozható és sokkal gyorsabban célhoz vezethetnek, mint az ellenséges haderő leverése.”²⁸

Az ellenség terveire mért csapás még inkább figyelemre méltó a vér nélküli győzelem megvalósításának gyakorlatában, mivel a háborús konfliktusban képes megakadályozni a katonai erő alkalmazását. Az ellenség terveinek ellehetetlenítését elérhetjük azzal, hogy olyan helyzetet teremtünk, amikor tervének végrehajtásával nem tudja elérni a háborús célt, vagy eleve a terv végrehajtását tesszük lehetetlenné azáltal, hogy hadereje válik képtelenné a feladat végrehajtására, vagy olyan körülményeket teremtünk, ahol hadereje nem lesz képes megbirkózni a nehézségekkel. A terv elleni támadásként értékelhető, ha annak tartalma az ellenfél szándéka ellenére kitudódik, és lehetőséget ad hatékony ellenintézkedésekre. Ez utóbbi helyzet a hírszerzés sikeres működését jelzi, amelynek fontosságát Liddell Hart is kiemeli:

„Bár a háborúk terén sok évszázados tapasztalattal rendelkezünk, a lélektani hadviselés terén még alig kezdtük meg a kutatásokat. Clausewitz a háborúzást tanulmányozva arra a következtetésre jutott, hogy minden katonai akciót átítat a hírszerzők tevékenysége és ezek hatása. Ennek ellenére a háborúzó nemzetek mindig hajlottak rá – vagy a szenvedélyek

²⁸ VON CLAUSEWITZ 1917: 38.

vitték rá őket –, hogy figyelmen kívül hagyják e következtetés folyamányait, és a hírszerzés alkalmazása helyett inkább fejfel mentek a legközelebbi falnak.”²⁹

A terv jelentőségét az adja, hogy a háború nem céltalan, ösztönös erőszak, hanem a társadalom erőforrásainak céltudatos összpontosítása. Ennek elengedhetetlen feltétele a tervszerű cselekvés.

A terv összetett fogalom, amelynek kiindulópontja a helyzet reális értékelése, tehát a körülmények, a saját és az ellenség erejének felmérése. Következő eleme a háború megvívásához szükséges körülmények megteremtésének és az ezt követő cselekvésnek az elgondolása. A terv legfontosabb eleme a cél megfogalmazása, a háború befejezésének és az új béke körülményeinek elgondolása. „A háború célja egy – akár csak a saját szempontunkból – jobb béke elérése. Éppen ezért alapvetően fontos, úgy viselni hadat, hogy állandóan szem előtt tartsuk azt a békét, amelyet meg akarunk teremteni”³⁰ – írja Liddell Hart.

A terv felvázolja azt a szakaszokra osztott folyamatot, amelynek eredményeként elérhetjük a háború célját, és megjelöli az ennek során elérendő részcélokat. Az egyes fázisokban azt is figyelembe kell venni, hogy milyen következménnyel jár, ha nem teljesül a kitűzött rész cél. Van-e alternatív megoldás, amely biztosíthatja az eredeti háborús cél elérését, vagy le kell mondani az eredeti szándékról, ami esetleg a háború befejezését is jelentheti?

A terv a háborúban részt vevő felek szándékának konkrét formája. A szándék a háborús akarat tartalma, amely a konfliktus megoldásának módját határozza meg. A háború Von Clausewitz megfogalmazásában: „Az erőszak ténye, mellyel az ellenséget saját akaratunk teljesítésére kényszeríteni igyekszünk”;³¹ tehát a terv végrehajtásának megzavarásával vagy ellehetetlenítésével az ellenség háborús akaratát tudjuk kioltani, saját akaratunkat rá tudjuk kényszeríteni, és akár vér nélkül győzelmet tudunk aratni a háborús konfliktusban. Ezt a gondolatot írja le Zrínyi Miklós is *Vitéz hadnagy* című munkájának 30. aforizmusában:

²⁹ LIDDELL HART 2002: 498.

³⁰ LIDDELL HART 2002: 539.

³¹ VON CLAUSEWITZ 1917: 13.

„Minden győzelem jó és nagy, de az mely a mi akaratunk és vérontás nélkül meglehet, legjobb és szebb és dicsőségesebb.”³²

A GYŐZELMET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Von Clausewitz definíciója szerint:

„A háború a politikának folytatása csupán, csak hogy más eszközökkel, a háború nem csupán valamely politikai ténykedés, hanem valóban politikai eszköz, a politikai érintkezés folytatása: a politikai érintkezés végrehajtása, sajátlagos eszközökkel.”³³

Hozzátehetnénk, hogy a külpolitika, azonban a külpolitikában realizált érdekek rendszerint a belpolitikában gyökereznek. Klasszikusan az ország hadereje testesíti meg azt a szervezetet, amely az érdekek idegen hatalmakkal szembeni érvényesítését megvalósítja. Ennek különböző módokai vannak. Önmagában a fegyveres erő léte és ereje képes nyomatékot adni az akaratnak, már akkor is, amikor az ország határát még nem lépte át. Képes nyomást gyakorolni adott terület megszállásával, anélkül, hogy pusztító erőt alkalmazna. Ezekben az esetekben feltételezhető, hogy a szemben álló hatalom passzív magatartást tanúsít. Ha aktív ellenállással kerül szembe, akkor a haderő ennek legyőzésére alkalmazza a rendelkezésére álló erőt. Von Clausewitz meghatározza azt a három tényezőt, amely a háború célpontja, és amelyek uralása a győzelem feltétele.

„Mit tesz az, ha valamely államot lefegyverezünk; e kérdés érintésében már itt három dolgot kell megkülönböztetnünk, melyek három általános tényezőt képviselven, minden egyebet magokban foglalnak; ezek: az ellenség *hadi ereje, országa és akarata* (Kiemelés – N. L.). A fegyveres erő megsemmisítendő, azaz olyan állapotba helyezendő, melyben a harcot tovább ne folytathassa; meg jegyezzük itt, hogy a következőkben az ellenséges fegyveres erő megsemmisítése csakis a jelzett értelemben veendő. Az ország meghódítandó, mivel:

³² ZRÍNYI 2021: 146.

³³ VON CLAUSEWITZ 1917: 31.

az országból új hadi erő lenne teremthető. De ha mindez már meg is történt, a háború, vagyis az ellenséges feszültség és az ellenséges erők hatása még nem tekinthető befejezettnek, illetőleg megszűntnek mindaddig, míg az ellenségnek akarata szintén meg nem törtetett, vagyis míg kormányát és szövetségeseit a békekötés alá jegyzésére, vagy pedig népét hódoltságra nem kényszerítettük; mert a harc – bár az országnak teljes birtokában vagyunk – ennek belsejében vagy pedig a szövetségesek segédkezése mellett is újból lángra lobbanhat.”³⁴

A Von Clausewitz által meghatározott három tényező – haderő, ország és akarat – együttese hozza létre az állam háborús képességét. A haderő realizálja a pusztító erőt, de a másik kettő határozza meg a mértékét. Ennek megfelelően a háborús győzelemnek csak egyik feltétele a haderő legyőzése, mivel ezzel egyidejűleg az ország felett is át kell venni az ellenőrzést és ki kell oltani a lakosság háborús akaratát. Ideális esetben ez a három feltétel akár egyidejűleg is teljesíthető, ami a gyorsan elért győzelem és a pusztítás redukálásának feltétele. A valóságban rendszerint egymást követő, egymásra épülő részei a folyamatnak. Először a haderő legyőzésére kerül sor, majd az ország megszállására, és végül a háborús akarat kioltására. A háború kezdetén ezzel ellentétes folyamat játszódik le. Először a társadalom politikai vezetése felismeri, hogy a kitűzött célt katonai erő alkalmazásával érheti el. Ez realizálja a háborús akaratot, ami mozgósítja az ország erőforrásait, és létrehozza a haderőt, amely az erőszak alkalmazásával eléri a célt. A folyamatban a tényezők sorrendje kötött, és nem felcserélhető. Hiába születik meg a politikai akarat, az ország erőforrásainak mozgósítása nélkül a haderő megindítása csak rövid életű, vereségre ítélt kaland, de a gazdasági erő mozgósítása is értelmetlen, ha nem jön létre a harcolni képes fegyveres erő. A kiindulópont minden esetben a politikai cél megfogalmazása után a lakosság háborús akaratának felépítése és fenntartása. Ez a társadalom döntése a háború mellett, azonban a történelem során az eltérő uralmi rendszerekben másként működött a háborús akarat kialakítása. Az autokratikus társadalmakban az egyszemélyi vezető hozza meg a politikai döntést, és ő az akarat realizálásának első láncszeme.

³⁴ VON CLAUSEWITZ 1917: 34–35.

Ideális esetben a nép fenntartás nélkül követi a vezetőt, aki uralkodik felette, azonban a valóságban a hatalom megszerzése és fenntartása rendszerint erőszak alkalmazásával történik. Itt a hadseregnek nemcsak a háború megvívása a feladata, hanem a hatalmának fenntartására szolgáló eszköz is az uralkodó kezében, saját népével szemben. Történelmi példák bizonyítják, hogy a háborús győzelem elérhető volt pusztán az uralkodó kikapcsolásával a döntési láncból. Elég volt egy fegyveres összecsapás, ahol az életét veszítette vagy fogságba került, egy sikeres merénylet vagy éppen egy palotaforradalom. Minél nagyobb volt a hatalom koncentrációja az uralkodó kezében, és minél nagyobb volt az erőszak szerepe a hatalom fenntartásában, annál teljesebb volt a győzelem az egy személyi vezető kikapcsolásával. A hatalom és az ehhez kapcsolódó döntések bizonyos mértékű megosztása jelentősen növelheti a társadalom ellenálló képességét. Amennyiben a döntés a társadalom kollektív akaratan alapul, a haderő elveszti a hatalom fenntartásában betöltött szerepét, és a fegyveres harc közösségi feladat lesz. Az autokrációkkal szemben a hatalom alapja nem az erőszak, hanem a konszenzus (törvény: a jogok és kötelességek rendszere). Ennek megfelelően az erőszak alkalmazásának eszköze, a haderő nem lehet eszköze a demokrácia megteremtésének, mivel csak erőt tud megjeleníteni. A demokrácia a haderő feladatát a külső hatalommal szembeni erőszak alkalmazására korlátozza, azonban a létrehozásában és fenntartásában eltérő mintákat követhet. Amennyiben a társadalomban a döntéseket kollektíven hozzák, de a háborús feladatok végrehajtására hivatásos haderőt tartanak fenn, ennek megsemmisülése után az ország kiszolgáltatottá válik az idegen hatalomnak. A népben megmaradhat a háborús akarat, ellenszegülhet a hódítónak, de nem rendelkezik az önrendelkezésének visszanyeréséhez szükséges erővel. Ilyen esetekben az ellenállás megtörése miatt a hódító a végletekig folytathatja a lakosság és az ország pusztítását, az akarat megtörése érdekében. Amennyiben a demokratikus társadalom a döntésekben részt vevő állampolgárait alapozza a fegyveres erőt, az így létrejövő néphadsereg az egész társadalomra kiterjed, és a tényleges győzelem érdekében a hódító végletes esetben az egész lakosság és az ország elpusztítására kényszerül a győzelem érdekében.

A VÉR NÉLKÜLI GYŐZELEM

A vér nélküli győzelem kérdését vizsgálva a háborúban kialakítható olyan harcászati, hadműveleti, hadászati helyzet, amely az ország haderejének harcképességét okozza. Ez azonban még nem egyenlő a győzelemmel, ha megmarad a háborús akarat, amelyet az uralkodó és a nép képviselhet. A vér nélküli győzelem legfontosabb feltétele a háborús akarat, az ellenállás szellemének megtörése. Az I. világháborúban bebizonyosodott, hogy az országokból alakult koalíciók gazdasági erejükre és lakosságukra támaszkodva azok kimerüléséig képesek folytatni a harcot, és a győzelmet nem a csatatereken elért siker hozta el. Giulio Douhet a légi háború elméletével³⁵ a haderő fegyveres küzdelmét a győzelem feltételei között hátra sorolta, és az ország lerombolását, a lakosság pusztítását és ezáltal a háborús akarat megtörését látta célravezetőnek. Az általa javasolt fegyverek nem a küzdelem hagyományos eszközei, nem valós fegyverek, hanem a minél nagyobb rombolóerejű bombák, amelyek az épített világ megsemmisítésére, valamint a harci gázok, amelyek a lakosság elpusztítására alkalmasak. Természetesen ennek során a teremtet világot is pusztítják, amelynek eszközei a különböző gyújtóanyagok, mint például a napalm vagy a növényzetet elpusztító vegyszerek, amelyeket a vietnámi háborúban az amerikai erők alkalmaztak. Az ország és a lakosság pusztításán keresztül a háborús akarat végleges megtörésének totális eszköze a nukleáris fegyver, amelynek alkalmazása totálissá teheti a rombolást, képes elpusztítani a szemben álló hatalmat és kioltani a háborús akaratot, mint azt a II. világháború végén Japán ellen alkalmazott atombombák bizonyították. Ezzel együtt a nukleáris fegyverek elterjedésével az ország és a nép elpusztítása elvesztette gyakorlati hasznát a győzelem eszközei között, mivel az így meghódított terület a győztes számára is használhatatlanná válik. A totális fegyver alkalmazása nem lehet politikai cél, hiszen végső esetben az egész világ pusztulásához vezethet.

Liddell Hart felismerte azt, hogy a nukleáris korszakban – a világ teljes elpusztítására képes fegyverek árnyékában – a háború továbbra sem veszített

³⁵ DOUHET 1971.

jelentőségéből és megmaradt a politika eszköztárában. Ellenben a pusztítás mértékét csökkenteni szükséges, továbbá folyamatosan kontroll alatt kell tartani, mert eszkalálódása elvezethet a nukleáris fegyver öngyilkos alkalmazásához. Az interkontinentális ballisztikus rakéták, később a rakétahordozó tengeralattjárók és a mozgó indítóállványra telepített szárazföldi rakéták lehetőséget adnak a háborús akaratnak a megtorló válaszcsapásra.

A győzelem feltételei között továbbra is a háborús akarat megtörése áll, azonban Liddell Hart azokat a módszereket kereste, amelyeknél nem a pusztítás mértékének növelésével érjük el az akarat megtörését, hanem a döntéshozatal folyamatára és az azt megvalósító rendszer működésére hatunk.

Az általa javasolt módszer lényege a megingatás, amelynek lényegét így foglalja össze:

„Ha a természetesen várható irányban támadunk, ez megszilárdítja az ellenfél egyensúlyát, és így növeli ellenállásának erejét. A háborúban, akár csak a birkózásban, aki úgy akarja padlóra vinni ellenfelét, hogy nem vet gáncsot, és nem igyekszik kibillenteni az egyensúlyából, az csak magát meríti ki, méghozzá az ellenfélre kényszerített erőfeszítésnél jóval nagyobb arányban. Ilyen típusú módszer alkalmazása mellett a siker csak a valamilyen területen elért roppant nagy erőfölény esetén lehetséges, s az eredmény még ilyenkor is hajlamos elveszíteni döntő jellegét. A legtöbb hadjáratban az ellenség pszichológiai és fizikai egyensúlyának megingatása bizonyult a győzelem létfontosságú előfeltételének. Az egyensúly megingatását a – szándékos vagy szerencse hozta – közvetett stratégiák megközelítés teszi lehetővé.”³⁶

Az általa felvázolt módszer közvetlenül az akaratot támadja, a döntéshozó döntési képességének megzavarásával. A Von Clausewitz által meghatározott három tényező: a „hadi erő”, az ország és az akarat közül a hadi erő és az akarat létrejötté egy folyamat eredménye, amelynek megzavarása jelentősen csökkentheti vagy akár ki is olthatja azt. A hadi erő gyűjtőfogalom, amely magában foglalja az ország katonai erejének megteremtését, fenntartását és alkalmazását.

³⁶ LIDDELL HART 2002: 25.

Ez utóbbi terület tovább bontható hadászati, hadműveleti és harcászati szintű alkalmazásra. Az akarat a politikai döntéshozatal során kialakított háborús szándék, amelynek folyamatos fenntartása a háború megvívásának alapvető feltétele. A közvetett megközelítés eszközei a zavarás és a befolyásolás fogalomkörébe sorolhatók és a katonai gondolkodásban már a kezdetektől jelen vannak. Ez képviseli a hadművészetben a művészetet, a hadicselek mesteri alkalmazása, amely a vér nélküli győzelem forrása. Liddell Hart arra hívja fel a figyelmet, hogy a zavart és a befolyásolást a történelem folyamán – az esetek többségében – nem előre eltervezett módon alkalmazták, és a sikeres hadvezérek általában csak felismerték és kihasználták a kedvező helyzetet. A katonai tervezés azonban lehetőséget ad ezen tényezők tudatos alkalmazására, amely a modern kor stratégiájának lényegét kell hogy képezze. Így ír erről a katonai vezető feladatával kapcsolatban:

„Igazi feladata ezért nem az, hogy a csatát keresse, hanem hogy olyan stratégiai helyzetet teremtsen, amely annyira kedvező, hogy ha egymaga nem hozza is meg a döntést, az ebből indított csata mindenképpen elérje azt. Más szóval, a stratégia célja a megingatás, melynek következménye lehet az ellenség összeomlása vagy könnyebb szétzúzása az ütközetben. Az összeomláshoz szükség lehet bizonyos harctevékenységre, anélkül hogy az csata jellegét ölténé.”³⁷

A HÁBORÚS PUSZTÍTÁS JÖVŐJE

Von Clausewitz megállapítása szerint: „Az ellenséges haderőnek megsemmisítése valamennyi hadicselekmény alapja, végső támpontja valamennyi tervezetésnek.”³⁸ Ez a tétel világosan kimondja, hogy a háború és ezen belül a harc egyetlen célja az ellenség megsemmisítése. Ennek elsődleges eszköze a csapás, amely a tűz és a manőver együttese. A pusztítás módját és mértékét meghatározza a tűz és a csapást működtető energia fajtája. Ez a kora újkorig

³⁷ LIDDELL HART 2002: 499.

³⁸ VON CLAUSEWITZ 1917.

az izomerő volt. A tűz és a manőver együttesének csúcsterméke a páncélos nehézlovas volt, a korabeli csaták leghatékonyabb résztvevője. Az izomerőt felváltó kémiai energia először a tűz oldalán jelent meg, a manőver csúcsát azonban továbbra is a ló izomereje jelentette, amelynél a sebesség növelésével igyekeztek kompenzálni a kémiai energia nagyobb hatékonyságát. Ez a versenyfutás az I. világháborúban ért véget, amikor a manőver oldalán az izomerő véglegesen elbukott a tűz kémiai energiájával szemben. Az I. világháború második felében azután megjelent a manőver oldalán is a kémiai energia a robbanómotorok képében, ami visszahozza a tűz és a manőver egyensúlyát. A 20. század második felében a tűz oldalán megjelenő nukleáris fegyver és a manőver oldalán a rakétatechnika a kémiai energia kiteljesedése. A 20. század vége a tűz és a manőver területén egy újabb energia, az információ megjelenését hozta el. A tűz oldalán az információ képes rendkívüli mértékben növelni a kémiai energiát használó fegyverek hatékonyságát, de még direkter módon képes befolyásolni a harcoló emberek gondolkodását. A manőver oldalán a digitális információs hálózatok biztosítják az információ eljuttatását a célcsoportokhoz.

A pusztítás mértékét tekintve az izomerő korszakában az elsődleges célpont maga a hadviselő ember volt. Az épített világ lerombolása nagymértékben csökkentette az ember harcképességét. A teremtet világ, a környezet pusztítása csak másodlagos volt, mivel az így elért rombolás rendszerint nem gyakorolt jelentős hatást a harctevékenységre. Meg kell jegyezni, hogy a mezőgazdasági művelés alatt álló földterületeket, de még a mesterségesen telepített erdőket, mesterséges víztározókat is az épített világhoz kell sorolnunk, mivel létrehozásuk és fenntartásuk tudatos emberi beavatkozást igényel.

A kémiai energia korszakában fokozatosan emelkedett/emelkedik a fegyverek pusztító hatása. A kézfegyverektől a tűzérségi eszközökön keresztül a nukleáris töltetű rakétákig. Az összecsapások során ez egyre nagyobb terhelést jelent a teremtet világban, ahol az egyre nagyobb energiát felszabadító lövedékek rombolják a környezetet. A háborút kiszolgáló tevékenység egyre nagyobb mértékű kiterjedése a hadviselő ország lakosságára a társadalom létezését biztosító épített környezet teljes pusztítását indokolta teszi. A 20. század második felére a nukleáris-kémiai fegyverek alkalmassá váltak a teljes világ,

a teremtet és épített környezet, valamint az emberiség elpusztítására. Ez a képesség felvetette a háború mint politikai eszköz ellehetetlenülését, azonban annak felismerése, hogy az információ fegyverként alkalmazható, visszaadta a háborút a politikának. Jelenleg, a 21. század elején már látjuk az információ pusztító hatásának dimenzióit, de mértéke még nem minden esetben szabályozható. Azt kijelenthetjük, hogy lehetőséget adhat a teljes világ és az emberiség elpusztítására, egyrészt a kémiai-nukleáris fegyverek kontroll nélküli felhasználásával, másrészt az emberi társadalom önpusztító folyamatainak beindításával. Ennek egy változatát mutatja be Rumaan Alam *Távol a világtól* című könyve,³⁹ amelyben egy vidéki házban pihenő család fokozatosan tanúja lesz annak, hogy a modern társadalom információs technológiai megszűnnek működni, és ennek hatására szétesik a társadalom, majd az emberek egymás ellen fordulnak. Itt nem derül ki a zavar eredete, azonban mindennapi életünkben már ma is tapasztalhatjuk a társadalom létfenntartó információs rendszereibe hatoló *hackerek*, számítógépes vírusok pusztító hatását, amelynek egyik végletes megnyilvánulása lehet, ha valaki – vagy akár a mesterséges intelligencia – nukleáris erőművek vagy fegyverrendszerek felett képes átvenni az irányítást.

Az információ fegyverként való alkalmazásának leírása szerepel az Ószövetségben is. A Teremtés könyvének 11. fejezete elmeséli a bábeli torony történetét, amikor az egynyelvű emberiség összegyűlt, hogy égiségre tornyot építsen. Az Úr fenyegetésnek vette az együttműködő emberek összehangolt tevékenységét, amely hatalmát veszélyeztette.

„Így szólt: »Nézzétek, egy népet alkotnak és egy nyelvet beszélnek. Ez csak a kezdete tevékenységüknek. Ezután semmi sem lesz nekik lehetetlen, aminek a megvalósítását elgondolják. Ezért szálljunk le és zavarjuk össze nyelvüket, hogy senki ne értse a másik nyelvét!« Az Úr tehát szétszórta őket onnét az egész földön, s abba kellett hagyniuk a város építését. Ezért nevezik azt Babelnek, mivel az Úr ott zavarta össze az egész föld nyelvét és onnét szórta szét őket az Úr az egész földön.»⁴⁰

³⁹ ALAM 2021.

⁴⁰ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Teremtés könyve 11:6–9.

Ez az információ fegyverként való alkalmazásának első példája.

ÖSSZEGZÉS

A vér nélküli győzelem, a háború megnyerése az ellenség pusztítása nélkül csak lehetőség, amelyet a kedvező helyzet kínál fel a döntéshozónak. Fontos annak felismerése, hogy a háború során az elsődleges feladat az ellenség akaratának befolyásolása, megváltoztatása. Ez elérhető más eszközökkel is, mint a pusztítás, azonban a háború lényege továbbra is az ellenség harcképtelenné tétele erő alkalmazásával, ami pusztítással és rombolással járhat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ALAM, Rumaan (2021): *Távol a világtól*. Ford. Kemenes Iván. Budapest: Gabo.

Bölcs Leó [é. n.]: *Taktika*. Kézirat.

DOUHET, Giulio (1971): *A légiuralom*. Budapest: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.

Ferenc pápa (2015): *LAUDATO SI'. Ferenc pápa Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*. Ford. Tözsér Endre. *Magyar Katolikus Egyház*, 2015. május 24. Online: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=469>

LIDDELL HART, Basil Henry (2002): *Stratégia*. Ford. Soproni András. Budapest: Európa.

MAURIKIOSZ (2023): *Sztratégikon*. Ford. Kató Péter, Kákóczki Balázs. Budapest: Ludovika.

Szent István Társulati Biblia [é. n.]. *Szentírás*. Online: <https://szentiras.hu/SZIT>

TOKAJI Zsolt – P. SZABÓ Sándor szerk. (2018): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest: Dialóg Campus.

VON CLAUSEWITZ, Carl (1917): *A háborúról*. Ford. Báró Hazai Samu. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T.

ZRÍNYI Miklós (2021): *Zrínyi Miklós hadtudományi munkái*. Budapest: Zrínyi.